

СИМУЛОВАНИ ПОСЛОВИ У ФУНКЦИЈИ ОТКРИВАЊА КРИВИЧНИХ ДЕЛА КОРУПЦИЈЕ

Апстракт: Радом су представљене кривичнопроцесне одредбе важеће Закона о кривичном поступку о условима и примени посебних доказних радњи, које су се у пракси показале као најефикаснији инструменти у откривању тежких кривичних дела, кривичних дела корупције и организованог криминала. Законик о кривичном поступку из 2006. године је први пут уводи у домаће кривичнопроцесно законодавство поделу доказних радњи на основне и посебне доказне радње, предвиђајући тако укупно шест посебних доказних радњи и формалне услове неопходне за њихову примену. Аутор је акцендовао значај и практичну примену симулованих послова, посебно симулованог подмићивања, у сврху ефикасног и правременог откривања коруптивних кривичних дела, пре свега кривичног дела давање мита.

Кључне речи: посебне доказне радње, симуловани послови, коруптивна кривична дела, симуловано подмићивање.

1. ОРГАНИЗОВАНИ КРИМИНАЛИТЕТ – УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Појава организованог криминала у друштву нужно тражи хитну и адекватну реакцију државних органа, односно посматрано из угла кривичнопроцесног права, у циљу откривања и доказивања овог облика криминалитета, неопходно је ефикасно и синергијско деловање државних органа у предистражном и кривичном поступку. Правни појам организованог криминалитета први пут је уведен у кривично законодавство Републике

* Мастер правних наука са правосудним испитом, bojana.bogdanovic@rocketmail.com.

Србије давне 2001 године,¹ кроз Посебне одредбе о поступку за кривична дела организованог криминала, дефинисане у глави XXIXа. Па су тако чланом 504а став 3. и 4. овог Закона прописани неопходни услови који морају постојати да би кривично дело било квалификовано као кривично дело организованог криминалитета. Даље, изменама и допунама Закона о кривичном поступку² из 2002 године уведено је иновативно законско решење, увођењем нових кривичнопроцесних механизма у поступцима за кривична дела организованог криминала. Законска регулатива која инкриминише организовани криминалитет у нашем законодавству садржана је у Кривичном законнику, затим у Законнику о кривичном поступку као и у Закону о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције,³ којим су такође прописана посебна правила у вези за овом врстом криминалитета. Поменути законски текстови нису изнедрили јединствену, општеприхваћену дефиницију организованог криминалитета. Међутим, професор Шкулић нуди општу дефиницију према којој организована криминална групација или криминална организација представља заправо тајно удружење и то више лица, уз поштовање одређених правила функционисања и која је заснована на хијерархијским принципима, а основана ради професионалног вршења кривичних дела са циљем континуираног стицања имовинске користи или моћи, те остварења монопола на одређеном подручју, настојањем да коруптивним методама оствари директан или индиректан утицај на органе државне власти.⁴ Имајући у виду наведена својства која одређују појам организованог криминалитета, а посебно свеприсутније деловање криминалних организација међународног карактера, те преливањем њихових активности са националног на међународно тло, сасвим је извесно да је задатак савременог друштва да успостави унуверзалне механизме, кроз међународну сарадњу "повезаних држава" у циљу разоткривања учинилаца, односно криминалних организација, и доказивања њихових незаконитих радњи. У контексту напред наведедног, симуловани послови представљају изузетно ефикасан метод и рекло би се неизоставну посебну доказну радњу коју се примењује у циљу откривања и доказивања кривичних дела корупције и осталих кривичних дела организованог криминала и других тешких кривичних дела. У овом раду ћемо сагледати основна обележја и карактеристике симулованих послова и видети на који начин симуловани послови доприносе ефикаснијем откривању кривичних дела корупције.

- 1 Законик о кривичном поступку, *Службени лист СРЈ*, бр. 70/01 и 68/02 и *Службени гласник РС*, бр. 58/04, 85/05, 115/05, 85/05 – др. закон, 49/07, 20/09 – др. закон и 72/09.
- 2 Закон о изменама и допунама Законика о кривичном поступку, *Сл. лист СРЈ*, бр. 68/2002.
- 3 Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције, *Сл. Гласник РС*, бр. 94/2016, 87/2018 – др. закон и 10/2023.
- 4 М. Шкулић, *Организовани криминалитети*, Службени Гласник, Београд, 2024, 68.

2. ПОСЕБНЕ ДОКАЗНЕ РАДЊЕ

Поједни аутори сматрају да је за ефикасну борбу против организованог криминала неопходно да криминалистичке истраге у вези са организованим криминалом морају бити проактивне (акција уместо реакције), у смислу да се не односе само на разјашњење појединачних случајева, већ на свеобухватно откривање криминалне структуре, откривање појединих веза и облика учешћа криминалних организација у извршењима кривичних дела,⁵ што је изискивало увођење нових истражних техника у циљу ефикаснијег разоткривања појединих криминалних организација и њиховог рада. Такође, постоје мишљења да се у већини земаља користе редефинисани истражни инструменти, на пример када говоримо о трговини дрогом, организованом крииналу и тероризму, али се такође уводе и нове посебне истражне технике као што су прислушкивање, инфилтрација, посматрање, које технике могу да се примењују једино код тешких кривичних дела.⁶ Такође, истражна активност не сме се сконцентрисати само на истраживање појединачног криминалног догађаја, већ се у том случају морају прикупити потребни криминалистичко – обавештајни подаци и истражити комплетна криминална структура, сви деликтни ланци и комплетна кри минална мрежа у раној фази самог припремања кривичног дела на на ционалном подручју и подручју других држава.⁷

Нови Законик о кривичном поступку Србије усваја имплицитну поделу доказних радњи на опште и посебне доказне радње, као што је то први пут усвојено у нашој легислативи у Законику о кривичном поступку Србије из 2006. године.⁸ Па се тако у посебне доказне радње сврставају активности које се сматрају тзв. специјалним истражним техникама, а законодавац у односу на такве радње прво регулише одређена општа правила, да би затим конкретним нормама уредио правила по којима се спроводе поједине посебне доказне радње. Та општа правила у погледу одређивања посебних доказних радњи се односе на: 1) материјални услов; 2) поступање са материјалом који је прикупљен посебним доказним радњама; 3) питање доказне (не)ваљаности информација прибављених посебним доказним радњама, 4) случајни налаз до којег се дошло посебним доказним радњама, 5) тајност

5 W. Sielaff, „Vorbeugung und Bekämpfung der organisierten Kriminalität aus der Sicht einer Sicherheitsbehörde, Kriminalistik Verlag“, *Organisierte Kriminalität*, Heidelberg, 1996, 152.

6 J. A. E. Vervaele, „Special procedural measures and the protection of human rights“, *Utrecht Law Review*, 2/2009, 75.

7 Т. Лукић, „Откривање и доказивање кривичних дела“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 3/2005, 83.

8 М. Шкулић, „Тајни аудио и видео надзор – правила новог законика о кривичном поступку Србије из 2011. године и упоредноправна анализа“, *Казнена реакција у Србији, II део* (ур. Ђ. Игњатовић), Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2012, 52.

података повезаних са посебним доказним радњама.⁹ Заправо, тајне операције представљају законом установљен поступак у коме се користи низ мера са циљем придобијања поверења лица осумњичених за припремање или извршење законом одређених тешких кривичних дела, или како и овлашћена службена лица прикупила сазнања и документовала поступке осумњичених лица, а све у циљу прикупљања доказа и утврђивања обима криминалних активности осумњичених лица.¹⁰

У циљу сузбијања организованог криминала, Законик о кривичном поступку (У даљем тексту: ЗКП) из 2001. године је у глави XXIXа прописао посебна правила поступка за кривична дела организованог криминала, корупције и друга изузетно тешка кривична дела, као и мере органа гоњења за откривање и доказивање ових кривичних дела, међу којима је, између осталог у чл. 504з предвидео и пружање симулованих пословних услуга и пружање симулованих правних послова. Нови ЗКП је, међутим нормирао посебне доказне радње, које подразумевају специфичне методе прикупљања доказа на начине који су често ван стандардних процедура. Чланом 162 ЗКП-а¹¹ таксативно су набројана кривична дела у односу на која се примењују посебне доказне радње. Посебне доказне радње су специјалне истражне технике које се користе за прикупљање релевантних доказа за потребе кривичног поступка, најчешће су усмерене на сузбијење организованог криминала и корупције и то у случајевима када су стандардне методе (опште доказне радње) недовољне или неефикасне. Њихови доказни резултати се користе у кривичном поступку (ако дође до његовог покретања), из ког разлога се користи термин „доказне технике“.¹² Посебним доказним радњама се не изводе докази, те исте нису доказна средства, већ су радње којима се прибављају, односно обезбеђују одређени докази који спадају у тзв. материјалне доказе.¹³ Са тим у вези ове радње могу се предузимати у односу на одређена кривична дела за која ЗКП предвиђа да је могуће предузети посебне доказне радње и уколико није могуће прибавити доказе на неки други начин или их је могуће прибавити али би то прибављање било знатно отежано. Дакле, морају бити кумулативно испуњена оба услова. Па тако у посебне доказне радње спадају: тајни надзор комуникације, тајно праћење и снимање, рачунарско претраживање података, контролисана испорука, прикривени иследник и симуловани послови. Посебне доказне

9 *Ibidem*.

10 Т. Бугарски, *Доказне радње у кривичном процесу*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 2014, 24.

11 Законик о кривичном поступку, *Сл. лист СР*, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 – одлука УС и 62/2021 – одлука УС.

12 М. Шкулић, „Специјалне истражне технике у функцији сузбијања организованог криминалитета“, *Друштвени аспекти организованог криминала* (ур. А. Фатић, Б. Бановић), Београд, 2011, 214.

13 М. Шкулић, *Криминалистика*, Универзитет у Београду – Правни факултет, Београд, 2022, 217.

радње се и формално изричито одређују у *ultima ratio* смислу, па ће тако, приликом одлучивања о одређивању и трајању посебних доказних радњи орган поступка посебно ценити да ли би се исти резултат могао постићи на начин којим се мање ограничавају права грађана.¹⁴ Управо због одређеног ограничавања основних људских и грађанских права приликом предузимања неке од посебних доказних радњи, изузетно је важно проценити када ће се оне применити, обзиром да без обзира на исход поступка, чак и у случајевима да се прикупљени докази уз помоћ ове специјалне технике не покажу довољним за покретање кривичног поступка за кривично дело због чијег доказивања су иницијално предузете, лице према коме су предузете ове радње мора бити упознато са том чињеницом.

Тајни надзор комуникације према важећем ЗКП-у подразумева надзор и снимање комуникације која се обавља путем телефона или других техничких средстава, односно надзор електронске или друге адресе осумњиченог и заплену писама и других пошиљки. Да би се ова посебна доказна радња применила потребно је да претходно јавни тужилац поднесе суду образложени предлог за примену ове посебне доказне радње, а потом суд доноси наредбу о примени исте. Наредбу о тајном надзору комуникације извршава одговарајући државни орган – полиција, Безбедносно-информативна агенције или Војнобезбедносна агенција, и по завретку својих активности сачињавају посебан извештај и исти достављају судији за претходни поступак и јавном тужиоцу на њихов захтев и то заједно са снимцима комуникације, писмима и другим пошиљкама које су упућене осумњиченом или које он шаље.

Тајно њраћење и снимање представља посебан вид прикривеног деловања у одосу на осумњиченог и примењује се када је испуњен општи материјални услов за предузимање посебних доказних радњи, те га суд може, на предлог јавног тужиоца, одредити у циљу остваривања неког од посебних материјалних услова откривања контаката или комуникације осумњиченог на јавним местима и местима на којима је приступ ограничен или у просторијама, осим у стану или у циљу утврђивања истоветности лица и лоцирања лица или ствари.¹⁵ Овде као и при надзору комуникације наредбу извршава полиција, Безбедносно-информативна агенције или Војнобезбедносна агенција, и по завретку својих активности сачињавају посебан извештај и исти заједно са прикупљеним снимцима достављају судији и јавном тужиоцу на њихов захтев.

Рачунарско ѡређираживање ѡдаћака одређује судија за пртходни поступак и то образложеном наредбом коју доноси поводом претходно образложеног предлога јавног тужиоца. Ова посебна доказна радња односи се на рачунарско претраживање већ обрађених личних и других података и

14 М. Шкулић (2012), *op. cit.*, 54.

15 М. Шкулић, *Кривично ѡроцесно ѡраво, Приручник за ѡлаање ѡравосудној исћића*, Службени гласник, Београд, 2021, 190.

њихово поређење са подацима који се односе на осумњиченог и кривично дело. Рачунарско претраживање података извршава полиција, Безбедносно-информативна агенције или Војнобезбедносна агенција, царинске, пореске и друге службе, државни органи или правно лице које на основу закона врши јавна овлашћења. По спровођењу ове посебне доказне радње извештај о њеном спровођењу доставља се судији за претходни поступак, која потом извештај доставља јавном тужиоцу.

Контиролисана испорука подразумева и један посебни услов за њену реализацију а то је одговарајућа циљна усмереност ове радње обавезно уз знање и под надзором надлежних органа.¹⁶ Одлуку којом се одређује контролисана испорука доноси Републички јавни тужилац, односно јавни тужилац посебне надлежности, тако што ће дозволити да незаконите или сунњиве пошिल्ке буду испоручене на територији Ребулике Србије или да уђу, пређу или изађу са њене територије. Ову посебну доказну радњу спроводе полиција и други државни органи које одреди јавни тужилац.¹⁷

Прикривени иследник у представља „агента“ који на дискретан начин прикупља податке о одређеној организованој криминалној групи, до којих долази на тај начин што се убацује у криминалну групу или на други прикривен начин повезује са њеним члановима.¹⁸ Одређује га министар надлежан за унутрешње послове, директор Безбедносно-информативне агенције или директор Војнобезбедносне агенције или лице које они овласте. Ради заштите и безбедности прикривеном иследнику се може доделити нов идентитет, издавањем личних документа са промењеним личним подацима. Прикривени иследници („истражитељи“) се у литератури дефинишу као полицијски службеници којима је додељен промењен идентитет („легенда“) у одређеном периоду да би делујући тајно у контакту са одређеним криминалним круговима, прикупљали информације које ће моћи да се користи за откривање, разјашњавање и спречавање кривичних дела и то пре свега оних који се односе на организовани криминалитет.¹⁹

Симуловани њослови као једна од шест посебних доказних радњи предвиђених нашим кривичнопроцесним законодавством подразумева два вида симулованих послова: а) симуловану куповину, продају или пружање пословних услуга; б) симуловано давање или примање мита. Законом је прописано да се ове посебне доказне радње одређује образложеном наредбом судије за претходни поступак и то на образложени предлог тужиоца. Наредба којом се одређују симуловани послови као специфична техника за прикупљање доказа мора садржати: податке о осумњиченом, законски назив кривичног дела, разлоге на којима се заснива сумња, начин спровођења,

¹⁶ *Ibid.*, 195.

¹⁷ *Ibid.*, 181–182.

¹⁸ М. Шкулић (2024), *op. cit.*, 68

¹⁹ G. Koriath, "Verdecter Ermittler – Ein europaweit taugliches Instrument", *Kriminalistik*, Heidelberg, 8–9/1996, 535, цитат према: М. Шкулић (2024), *op. cit.*, 589.

снимање, документације, затим обим и трајање ове посебне доказне радње. Строго су прописани рокови за спровођење симулованих послова, они могу трајати три месеца, са могућношћу продужења за још три месеца, дакле укупно шест месеци. Изузетно код кривичних дела за која је посебним законом одређено да поступа јавно тужилаштво посебне надлежности, ова посебна доказна радња може трајати најдуже дванаест месеци, са тим да се у сваком случају прекида одмах по престанку разлога за њихову примену. О спровођењу симулованих послова сачињавају се дневни извештаји који се достављају судији за претходни поступак и јавном тужиоцу, на њихов захтев и то заједно са прикупљеним снимцима. Док се по спроведеним, односно закљученим, симулованим пословима од стране државног органа који их спроводи, а у складу са наредбом, судији за претходни поступак доставља документација у коју спадају оптички, тонски или електронски записи и други докази, као и посебан извештај чија је садржина прописана законом. Посебан извештај је поткрепљен следећим подацима: временом закључења симулованих послова, подацима о лицу које је закључило симуловане послове осим у случајевима када је то учинио прикривени иследник, затим описом техничких средстава која су примењена, као и бројем и расположивим подацима о лицима која су била укључена у закључење симулованих послова.

Спровођење симулованих послова се појединим субјектима поверава примарно и без услова, док се поједним субјектима оно може поверити само супсидијарно и под одређеним условима.²⁰ Спровођење наредбе је поверено: полицији, Безбедносно-информативној агенцији или Војнобезбедносној агенцији, док супсидијарно у случају посебних околности, спровођење наредбе може бити поверено и другом овлашћеном лицу. Поједини аутори сматрају да би под другим овлашћеним службеним лицем требало подразумевати пре свега овлашћено лице из другог домаћег органа, установе или предузећа, као и овлашћено лице из страног органа, установе или предузећа.²¹ Иако законом није прецизно наведено која то лица попадају под круг „других овлашћених лица”, имајући у виду непрецизну законску формулацију, може се закључити да закон предвиђе шири круг лица која могу имати овлашћења за спровођење симулованих послова.

Специфичност симулованих послова као посебне доказне радње огледа се у томе што овлашћена лица, којима је поверено спровођење ових послова, могу да предузимају радње које су усмерене на прикупљање адекватних доказа у циљу доказивања кривичних дела организованог криминала, кривичних дела корупције и других кривичних дела, а да притом радње које предузимају не постану предмет кривичног гоњења.

20 М. Шкулић (2021), *op. cit.*, 193.

21 С. Бејатовић, М. Шкулић, Г. Илић, *Приручник за јавне тужиоце за примену новог Закона о кривичном поступку*, Мисија ОЕБС у Србији, Параграф, Београд, 2013, 104.

Услови за примену посебне доказне радње симулованих послова у важећем законском решењу, уводе новину у односу на законско решење, које је било прописано ЗКП-ом из 2001. године, па су у односу на њега, из назива посебне доказне радње изостављене симуловане услуге, али и даље представљају интегрални део те доказне радње, иако није дефинисано на које услуге се тачно односи, али се ограничава круг симулованих послова на куповину, продају, примање и давање мита.²² Са тим у вези, важно је напоменути да симуловање других послова може подразумевати и симуловање легалних послова који могу бити у вези са криминалном активношћу, попут симуловане куповине ствари која се налази у законитом промету, да би се тим послом могло доказати кривично дело прања новца које се врши у вези са предметном купопродајом.²³ Наиме уврежено је становиште да назив ове посебне доказне радње није одговарајући, обзиром да нису у питању симуловани послови, већ је реч о симулованом учешћу у пословима или симулованим радњама, обзиром да не постоји „обострана симулованост“, те да се се помоћу симулованог учешћа у послу доказује бесимуловано (криминално) учешће у том истом послу.²⁴ Даље, иако се овом доказном радњом остварују формална обележја кривичног дела, остаје противправност и искључује се постојање кривичног дела у радњи овлашћеног лица, обзиром да се ради о симулованом учешћу овлашћеног лица током спровођења противправне радње. Законом је строго забрањено и кажњиво да овлашћено лице које закључује симуловани посао подстрекава другог на извршење кривичног дела. Са тим у вези, овлашћено лице би могло само себе да доведе у околност да на иницијативу осумњиченог симуловано учествује у послу (нпр. тражи да од њега купи дрогу или нуди мито осумњиченом), на који начин се, заправо, искључује иницијални допринос овлашћеног лица да дође до извршења кривичног дела.²⁵

Чест је случај у пракси да одређивање примене посебне доказне радње закључивања симулованих правних послова, захтева истовремено одређивање и посебне доказне радње ангажовања прикривеног иследника, јер би у супротном, ако би се симуловани послови закључивали на право име и презиме физичког лица које их спроводи, име тог лица би могло доћи на „црну листу“ нпр. банака због симулованих послова који су криминалног карактера.²⁶

22 М. Радисављевић, П. Ђетковић, „Посебне доказне радње у тужилачкој истрази у Србији“, *Тужилачка истраја–регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени* (ур. И. Јовановић; А. Петровић–Јовановић), Мисија ОЕБС-а у Србији, Београд, 2014, 180.

23 М. Шкулић (2024), *op. cit.*, 580.

24 С. Бејатовић, М. Шкулић, Г. Илић, *op. cit.*, 103.

25 *Ibid.*, 104.

26 Ј. Матијшевић–Обрадовић, „Симуловани послови – посебна доказна радња у актуелном кривичном процесном законодавству и пракси“, *Гласник Адвокатске коморе Војводине – часопис за правну теорију и праксу*, Нови Сад, 2017, 400.

3. КРИВИЧНА ДЕЛА КОРУПЦИЈЕ

Корупција као свеprisутна негативна друштвена појава, приметна је у свим земљама света без обзира на степен њиховог развоја, али ипак најизраженија је у оним земљама које су још увек у развоју или су недовољно развијене. Имајући у виду напред наведено, сасвим је јасно да говоримо о једном проблему за који не постоји јединствен механизам који ће довести до његовог анулирања, већ исти прети да, кроз различите појавне облике и њихове модификације, континуирано егзистира. Основни узроци настанка корупције произилазе из мањкавости рада државних институција, неетичког понашања носиоца јавних функција, недостатка транспарентности приликом располагања јавним ресурсима и злоупотребом истих па све до „чутања” или подстицања на одређено коруптивно понашање. Наравно, све ове радње имају далекосежне последице изазивајући дестабилизацију друштва. Један од видова корупције који је изразито препознатљив јесте мито, било да је у питању давање или примање, који подразумева незакониту радњу, давања или примања одређених услуга, поклона или одређене суме новца подређеном којих би се обезбедиле извесне услуге или повластице за појединце који су актери ових узајамних активности. Пасивни и активни субјект ове незаконите радње поред физичког лица могу бити правна лица, различите организације, па чак и државе. Наиме, поједини аутори сматрају да је постојање мита на високом нивоу неопходан предуслов да би се обезбедила заштита од стране високо ранжираних овлашћених лица за спровођење закона, и то само у случају да се њихово ангажовање сматра профитабилним. На тај начин, у циљу смањења трансакционих трошкова, корупцијом би се централно управљало.²⁷ Када бисмо говорили о општим обележјима кривичног дела корупције оно би неизоставно обухватало незаконите радње предузете од стране носилаца јавних функција зарад личног интереса, а на уштрб јавног интереса. Генерално, корупција може имати разорне ефекте на јавни сектор, а такође може наметнути ризике приватним предузећима, те нанети штету свим грађанима, док трошкови корупције укључују корумпирану државну потрошњу, пропуштене стране инвестиције и украдена новчана средства.²⁸ Основни елемент коруптивног понашања је експлоатација позиције моћи за приватну корист и непоштовање норми понашања, било да се ради о моралним стандардима, службеним дужностима или законима.²⁹

Проблем корупције се најефикасније решава развијањем ефикасних метода откривања, разјашњавања и доказивања ових кривичних дела, у

27 M. Jager, "Some Policy Implications of Various Patterns of the Supply Side of Illicit Drug Market", *Upperworld and Underworld in cross-border crime* (eds. P. C. van Duyne, K. von Lampe, N. Passas), Wolf Legal Publishers, Netherlands, 2002, 179.

28 F. Teichmann, M. C. Falker, "Can the issue of corruption be solved? An analysis of corruption in the Balkans and potential solutions", *Journal for Labour and Social Affairs in Eastern Europe*, 1/2020, 98.

29 J. Delhey, *Korruption in bewerberländern zur Europäischen Union*, Berlin, 2002, 5.

оквиру домена кривичног процесног права, односно стварања фактичких услова за примену норми материјалног кривичног права у овој области.³⁰

Закон о спречавању корупције даје дефиницију овог појма, прописујући да је корупција однос који настаје коришћењем службеног или друштвеног положаја или утицаја ради стицања недозвољене користи за себе или другог.³¹ Појам користи у овом контексту треба шире схватити, тако да поред имовинске може бити и нематеријална корист.³² Међутим, у нашем кривичном законодавству кривично дело корупције није прописано као самостално кривично дело, већ су прописана поједина кривична дела која су коруптивног карактера, односно која у свом обележју интегришу корупцију као битан елемент. Кривични законик³³ Републике Србије дефинише групу коруптивних кривичних дела у оквиру главе XXXIII која се односи на кривична дела против службене дужности, а то су: злоупотреба службеног положаја, трговина утицајем, примање мита и давање мита. Истина је да се овим кривичним делима незаконито врше службене дужности, али се овде злоупотреба службене дужности користи, пре свега, као средство или начин да се оствари неки други незаконити циљ, било уопште или на једноставнији, успешнији или благовременији начин.³⁴

Коруптивна кривична дела се захваљујући неким њиховим феноменолошким карактеристикама, те психолошким и другим особинама њихових учинилаца веома тешко откривају, разјашњавају и доказују коришћењем уобичајених тј. редовних доказних метода.³⁵ Па је самим тим неопходно применити посебне доказне радње, попут симулованих послова у циљу њиховог ефикаснијег откривања и доказивања. Ова доказна радња посебно је погодна за откривање кривичних дела недозвољене трговне, као што је трговина оружјем, дрогама и „белим робљем“, као и других кривичних дела која припадају тзв. консенсуалном криминалу.³⁶

3.1. Симуловано подмићивање

Пракса је показала да су међу коруптивним кривичним делима најчешће заступљена кривична дела примање и давање мита. Радња извршења састоји се у непосредном или посредном примању и давању поклона или новца

30 М. Шкулић (2024), *op. cit.*, 335.

31 Закон о спречавању корупције, *Сл. гласник РС*, бр. 35/2019, 88/2019, 11/2021 – аутентично тумачење, 94/2021 и 14/2022, чл. 2.

32 З. Стојановић, Н. Делић, *Кривично право: посебни део*, Београд, 2015, 292.

33 *Сл. гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019 и 94/2024.

34 З. Стојановић, О. Перић, *Кривично право: Посебни део*, Београд, 2000, 340.

35 М. Шкулић, *Кривично процесно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2009, 265.

36 С. Бејатовић, М. Шкулић, Г. Илић, *op. cit.*, 103.

зарад стицања личне користили или ради стицања користи за друго лице.

Подмићивање и корупција су два међусобно повезана, али ипак различита појма. Подмићивање се односи на чин понуде, давања, примања или тражења нечег вредног са намером да утиче на поступке или одлуке појединца у позицији моћи или ауторитета. То је облик неетичког понашања који подрива правичност, транспарентност и подрива институционалну стабилност у различитим сегментима једног друштва и за ове особине се може рећи да су компатибилне и са другим видовима корумптивног понашања. С друге стране, корупција је знатно шири појам који обухвата широк спектар незаконитих активности, између осталог, укључујући и подмићивање, односно давање и примање мита.

Корупција се, дакле може манифестовати и на друге начине, као што су проневера, непотизам и др.. Оно што је сигурно, то је да и подмићивање и корупција представљају значајне изазове када су у питању владавина права, економски развој и социјална правда у друштвима широм света. Борба против подмићивања и корупције у земљама Европске уније захтева вишеструки приступ који укључује доследно спровођење закона и међународну сарадњу, затим стално унапређивање нормативног оквира за борбу против подмићивања као и обезбеђивање адекватног алата свих органа у чијој је надлежности кривично гоњење за ова и слична дела. Предлог Директиве Савета Европе и Европског парламента³⁷ управо дефинише и утврђује минимум правила о подмићивању и другим облицима корупције. Наглашавајући да би, када говоримо о подмићивању јавних функционера, требало разликовати активно и пасивно подмићивање. Предлогом поменуте Директиве наводи се да активно подмићивање постоји у случају када неко лице обећава, нуди или даје вредност било које врсте и тиме утиче на јавног службеника да поступи у одређеном правцу, а да пасивно подмићивање постоји када јавни функционер затражи или прими такве погодности да би поступио или да би се уздржао од одређеног поступања. Дакле, предлогом Директиве под појмом подмићивање обухватене су одредбе које се односе на подмићивање у јавном и приватном сектору и које посебно предвиђају да такво понашање треба да буде кажњиво као кривично дело, те да и сама дефиниција кривичних дела обухвата пасивно и акривно подмићивање.

Кривично дело *йримање мийа* (пасивно подмићивање) у кривичном законодавству Републике Србије инкриминисано је чланом 367 Кривичног законика, који прописује да се биће овог кривичног дела остварује уколико службено лице захтева или прими поклон или какву другу корист, или

37 Proposal for a DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on combating corruption, replacing Council Framework Decision 2003/568/JHA and the Convention on the fight against corruption involving officials of the European Communities or officials of Member States of the European Union and amending Directive (EU) 2017/1371 of the European Parliament and of the Council, више о томе на: eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52023PC0234, 26. фебруар 2025. године.

уколико прими обећање поклона или какве користи, да у оквиру свог службеног овлашћења изврши службену радњу коју не би смело извршити, или не изврши службену радњу коју би морало извршити. Било која од побројаних радњи извршења да је учињена од стране службених лица, сматраће се да је кривично дело примања мита извршено. Из напред предоченог, потпуно је оправдан став појединих аутора³⁸ који наводе да покушај овог кривичног дела није могућ, па се радње које би се иначе инкриминисале као покушај извршења кривичног дела, у конкретном случају инкриминишу као довршено кривично дело примање мита. Последица овог кривичног дела се састоји у угрожавању службене дужности, односно службе и то је последица на заштитном објекту а не последица у ужем сислу јер она није обухваћена законским описом овог кривичног дела.³⁹

Други вид подмићивања јесте активно подмићивање, односно кривично дело *давање мити*, које је нормирано чланом 368 Кривичног законика и инкриминише следеће радње: ко службеном или другом лицу учини, понуди или обећа поклон или другу корист да службено лице у оквиру свог службеног овлашћења изврши службену радњу коју не би смело извршити или да не изврши службену радњу коју би морало извршити или ко посредује при оваквом подмићивању службеног лица. Код овог кривичног дела такође није могућ покушај.

Симуловано подмићивање је заправо поступак контролисан од стране истражних органа. Да би се радња симулованог подмићивања успешно спровела, неопходно је створити вештачке услове у којима службено лице прима мито, односно одређено лице даје мито службеном лицу. Треба нагласити да код симулованог подмићивања нема намере да се ова радња заиста доврши, нити има намере да се заиста прибави корист, већ је њено предузимање искључиво у сврху откривања одређеног коруптивног понашања. Циљ симулованог подмићивања је успостављање коруптивног односа у контролисаним околностима ради затицања извршиоца на делу и/или снимања инкриминисане активности, чиме се обезбеђује кључни доказ за кривично гоњење.⁴⁰ Када говоримо о симулованом давању мита, говоримо о некој врсти „лажног мита“, са становишта „даваоца“ и службених актера поступка који би такву акцију реализовали, односно „мамца“ за примаоца таквих услуга, у ком случају се посебно прати давање таквог мита обележеним новчаницама, како би се на адекватан начин обезбедили докази за будуће кривично гоњење оног који је мито и примио.⁴¹ Према мишљењу појединих аутора питање иницирања незаконитог акта је у директној вези са забраном подстрекавања, односно поступања у својству

38 З. Стојановић, Н. Делић, *op. cit.* 341.

39 *Ibidem.*

40 D. Marinković, G. Bošković, "Criminal investigation of corruption and bribery cases", *International Scientific Conference Archibald Reiss Days* (ed. Д. Коларић), Kriminolističko-policijska akademija, Beograd, 2015, 51.

41 М. Шкулић (2024), *op. cit.*, 584.

агента провокатора при реализацији симулованих радњи, па стога, (иницијални) предлог за извршење кривичног дела у симулованом амбијенту не би требао да потекне од истражног субјекта, на који начин се директно избегава његов утицај на рађање идеје о инкриминисаном акту.⁴² У теорији влада мишљење да је уместо досадашње праксе, потребно организовати формално симуловање давање мита, а не и симиловање давање мита, јер је оно мање криминално политички значајно.⁴³

4. ЗАКЉУЧАК

Сложеност појединих кривичних дела попут кривичног дела корупције и организованог криминала изискују посебне доказне методе које ће, уз извесна одступања од општих метода, дати боље и делотворније резултате у детектовању специфичних коруптивних активности, разумевајући пре свега сложеност њихове природе. Савремена кривичнопроцесна законодавства већине земаља прописују извесна посебана правила за кривичне поступке који се односе на напред наведена кривична дела. Домаће кривичнопроцесно законодавство такође предвиђа примену посебних доказних радњи код прикупљања доказа посебно код коруптивних кривичних дела, али и у циљу откривању савременог концепта криминалних организација. Сходно напред наведеном, посебне доказне радње се примењује у поступцима када се на други начин не може доћи до кључних доказа или у случајевима у којима би прикупљање ових доказа било знатно отежано применом општих доказних радњи, те је целисходније и економичније применити неку од посебних метода ради постизања адекватних резултата.

Симуловани послови представљају значајан инструмент у откривању и доказивању кривичних дела корупције, омогућујући на тај начин проактивно деловање, пре свега истражних органа. Захваљујући изузетно високом степену делотворности код доказивања кривичних дела примање и давање мита, готово се без изузетка примењују радње активног и пасивног подмићивања. Конкретно, делотворно откривање кривичног дела давање мита захтева правовремену примену поменутих специјалних доказних метода, како би надлежни органи „на време“ могли да прикупе кључне доказе и тиме обезбеде да учинилац овог дела, касније у кривичном поступку буде и санкционисан. На који начин индиректно долази до изражаја и превентивни карактер симулованих послова и уопштено посебних доказних радњи, које уз неопходно поштовање грађанских права шаљу поруку о неприхватљивости било ког вида коруптивног понашања.

42 Д. Маринковић, М. Тасић, „О симулованим истражним радњама у криминалистици“, *Безбедност*, 1/2023, 61.

43 М. Шкулић, „Симуловани послови“, *Тужилачка реч: илацило Удружења илужилаца Србије*, 28/2015, 19.

ЛИТЕРАТУРА

- Бејатовић С., Шкулић М., Илић Г., *Приручник за јавне тужиоце за примену новог Законика о кривичном процесу*, Мисија ОЕБС у Србији, Параграф, Београд, 2013.
- Бугарски Т., *Доказне радње у кривичном процесу*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 2014.
- Vervaele J. A. E., "Special procedural measures and the protection of human rights", *Utrecht Law Review*, 2/2009.
- Delhey J., *Korruption in bewerberländern zur Europäischen Union*, Berlin, 2002.
- Jager M., "Some Policy Implications of Various Patterns of the Supply Side of Illicit Drug Market" *Upperworld and Underworld in cross-border crime* (eds. van Duyne P. C., von Lampe K., Passas N.), Wolf Legal Publishers, Netherlands, 2002.
- Koriath G., "Verdecter Ermittler – Ein europaweit taugliches Instrument", *Kriminalistik*, Heidelberg, 8–9/1996.
- Лукић Т., „Откривање и доказивање кривичних дела“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 3/2005.
- Marinković D., Bošković G., "Criminal investigation of corruption and bribery cases", *International Scientific Conference Archibald Reiss Days* (ed. Kolarić D.), Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, 2015.
- Маринковић Д., Тасић М., „О симулованим истражним радњама у криминалистици“, *Безбедносћ*, 1/2023.
- Матијшевић-Обрадовић Ј., „Симуловани послови – посебна доказна радња у актуелном кривичном процесном законодавству и пракси“, *Гласник Адвокатске коморе Војводине – Часопис за правну теорију и праксу*, Нови Сад, 2017.
- Радисављевић М., Ђетковић П., „Посебне доказне радње у тужилачкој истрази у Србији“, *Тужилачка институционална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени* (ур. Јовановић И.; Петровић-Јовановић А.), Мисија ОЕБС-а у Србији, Београд, 2014.
- Sielaff W., „Vorbeugung und Bekämpfung der organisierten Kriminalität aus der Sicht einer Sicherheitsbehörde, Kriminalistik Verlag“, *Organisierte Kriminalität*, Heidelberg, 1996.
- Стојановић З., Делић Н., *Кривично право: посебни део*, Београд, 2015.
- Стојановић З., Перих О., *Кривично право: посебни део*, Београд, 2000.
- Teichmann F., Falker M. C., "Can the issue of corruption be solved? An analysis of corruption in the Balkans and potential solutions", *Journal for Labour and Social Affairs in Eastern Europe*, 1/2020.
- Шкулић М., *Кривично процесно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2009.
- Шкулић М., „Специјалне истражне технике у функцији сузбијања организованог криминалитета“, *Друштвени аспекти организованог криминала* (ур. Фатић А., Бановић Б.), Београд, 2011.

- Шкулић М., „Тајни аудио и видео надзор- правила новог законика о кривичном поступку Србије из 2011. године и упоредноправна анализа“, *Казнена реакција у Србији, II део* (ур. Ђ. Игњатовић), Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2012.
- Шкулић М., „Симуловани послови“, *Тужилачка реч: іласило Удружења тужилаца Србије*, 28/2015.
- Шкулић М., *Криминалистика*, Универзитет у Београду – Правни факултет, Београд, 2022.
- Шкулић М., *Кривично процесно право, Приручник за полаіање правосудноі исійиіа*, Службени гласник, Београд, 2021.
- Шкулић М., *Оріанізовани криміналііейі*, Службени Гласник, Београд, 2024.

ЗАКОНИ

- Закон о изменама и допунама Законика о кривичном поступку, *Сл. лисій CPJ*, бр. 68/2002.
- Законик о кривичном поступку, *Службени лисій CPJ*, бр. 70/01 и 68/02 и *Службени іласник РС*, бр. 58/04, 85/05, 115/05, 85/05 – др. закон, 49/07, 20/09 – др. закон и 72/09.
- Законик о кривичном поступку, *Сл. іласник РС*, број 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 – одлука УС и 62/2021 – одлука УС.
- Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције, *Сл. Гласник РС*, бр. 94/2016, 87/2018 – др. закон и 10/2023.
- Закон о спречавању корупције, *Сл. іласник РС*, бр. 35/2019, 88/2019, 11/2021 – аутентично тумачење, 94/2021 и 14/2022.
- Кривични законик, *Сл. іласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019 и 94/2024.

ИНТЕРНЕТ ИЗВОРИ

- Proposal for a DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on combating corruption, replacing Council Framework Decision 2003/568/JHA and the Convention on the fight against corruption involving officials of the European Communities or officials of Member States of the European Union and amending Directive (EU) 2017/1371 of the European Parliament and of the Council, eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52023PC0234, 26. фебруар 2025.

Bojana Šćepanović*

SIMULATED JOBS IN THE FUNCTION OF DETECTING CRIMINAL OFFENSES OF CORRUPTION

Summary

The paper presents the criminal procedural provisions of the current Criminal Procedure Code on the conditions and application of special evidentiary actions, which in practice have proven to be the most effective instrument in detecting serious criminal offenses, criminal offenses of corruption and organized crime. For the first time, the 2006 Criminal Procedure Code introduces into domestic criminal procedural legislation the division of evidentiary actions into general and special evidentiary actions, thus providing for a total of six special evidentiary actions as well as the formal conditions necessary for their application. The author emphasized the importance and practical application of simulated jobs, especially simulated bribery, for the purpose of effective and timely detection of corrupt crimes, primarily the criminal offense of bribery.

Keywords: special evidentiary actions, simulated jobs, corrupt crimes, simulated bribery.

* Master of Legal Sciences with bar exam, bojana.bogdanovic@rocketmail.com.